

GINTER DZIERŻON

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

g.dzierzon@uksw.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5116-959X>

WALOR PROCESOWY KATEGORII NIEDOJRZAŁOŚĆ NOOGENNA W ORZECZNICTWIE ROTALNYM

THE PROCEDURAL SIGNIFICANCE OF THE CATEGORY OF NOOGENIC IMMATURETY
IN ROTAL JURISPRUDENCE

Abstract. In the presented study the author discussed the procedural significance of a new concept, i.e. noogenic immaturity, which has so far appeared only in seven unpublished rotal judgments. He showed that this category is not only of theoretical significance, but above all of significant importance in the process of law application. Analysing the factual motives of three judgments, c. Erlebach showed that the inclusion of the noetic dimension in evidence in rotal judgments made the judgments of the Court of the Roman Rota different from the judgments of tribunals of lower jurisdiction. In the Author's opinion, the subject matter discussed in the study is of a developing nature. Currently the term noogenital judicial immaturity does not yet have a permanent consistency. Hence, the study presented here is of a contributory nature.

Keywords: noogenic immaturity; psychoaffective immaturity; consensual incapacity; canonical marriage.

WSTĘP

W jurysprudencji rotalnej termin niedojrzałość noogenna pojawił się po raz pierwszy w orzeczeniu c. Erlebach z 9 lutego 2017 roku¹. Jak dotąd wątek ten poruszono jedynie w dwóch kolejnych wyrokach tego ponensa² oraz

---

¹ *Opolien.*, Sent. 31/2017, Dec. c. Erlebach z 9.02.2017, n. 1-16 (nieopubl.).

² *Cracovien.*, Sent. 68/2017, Dec. c. Erlebach z 28.03.2017, n. 1-18 (nieopubl.); *Romana*, A. 4/2019, Dec. c. Erlebach z 15.01.2019, n.1-27. (nieopubl.).

czterech innych rozstrzygnięciach rotalnych³. W sentencjach c. Erlebach z 9 lutego 2017 roku oraz z 15 stycznia 2019 roku audytor wiązał tę postać niedojrzałości z niewłaściwie ukształtowanym systemem wartości⁴; w ostatnim z rozstrzygnięć optował też za tezę, iż niedojrzałość ta nie ma charakteru autonomicznego, gdyż uznał ją za jedną z postaci niedojrzałości psychoafektywnej⁵. Kwestię tę szerzej rozwinął w artykule *Algunas notas sobre el concepto de inmadurez noógena*⁶.

Interesujący nas problem pojawił się także w motywach prawnych trzech wyroków c. Salvatori z 30 stycznia 2019 roku, z 22 maja 2020 roku oraz z 1 grudnia 2020 roku. Ich narracja ma jednak charakter kompilacyjny; w dwóch pierwszych bowiem audytor przejął treści z sentencji c. Erlebach⁷; w trzecim wyroku natomiast recypował analizy przeprowadzone w wyroku c. Todisco z 12 maja 2020 roku⁸. W sentencji c. Todisco jej redaktor w części *in iure* większość swych wywodów oparł się na myśli Victora Frankla, który wprowadził pojęcie „niedojrzałość noogenna” do psychiatrii, odnosząc je do niektórych postaci nerwic. Rotalny ponens stanął na stanowisku, iż ta niedojrzałość powstaje w wyniku anomalii generowanych ludzkimi problemami egzystencjalnymi⁹.

Trzeba podkreślić, iż zagadnienie niedojrzałości noogennej w judykaturze jest problemem nowym. W związku z tym rodzi się pytanie: jakie znaczenie

---

³ *Radomen.*, Sent. 22/2019, Dec. c. Salvatori z 30.01.2019, n.1-18. (nieopubl.); *A.* 41/2020; *Brixen*, *A.* 48/2020, Dec. c. Salvatori z 22.05.2020, n. 1-22. (nieopubl.); *Posnanien*, *A.* 41/2020, Dec. c. Todisco z 12.05.2020, n. 1-19. (nieopubl.); *Marquetten.*, *A.* 175/2020, Dec. c. Salvatori z 1.12.2020, n. 1-14. (nieopubl.).

⁴ *Opolien.*, Sent. 31/2017, Dec. c. Erlebach z 9.02.2017, n. 6; *Romana*, *A.* 4/2019, Dec. c. Erlebach z 15.01.2019, n. 5: „In sede tamen operis peritalis peculiarem attentionem requirunt hae formae immaturitatis, quae tangunt valores seu respiciunt deordinationem subiecti in consequendis valoribus necessariis pro vita matrimoniali”.

⁵ *Romana*, *A.* 4/2019, Dec. c. Erlebach z 15.01.2019, n. 15: „Hoc in contextu ponitur subtilis quaestio aestimativa in ordine anthropologico. Cum vir actor radicatum habuerit systema valorum, quae difficillime erant componenda cum recta visione matrimonii, comprehendente amorem oblativum et relationem coniugalem paritariam, sermo fieri potest de aliqua eius immaturitate noogena, pertinente ad magis amplam conceptionem immaturitatis psycho-affectivae. Ad omne dubium tollendum, liceat Nobis sublineare: immaturitas noogena hoc in casu non scatet ex itineribus viri causa muneris exerciti, sed ex consideratione “realizationis” professionalis uti valoris principalis et quidem prae familia, immo, vir querebat sibi hunc in finem familiam instrumentaliter subordinare”.

⁶ G. ERLEBACH, *Algunas notas sobre el concepto de inmadurez noógena*, „Ius Communionis” 2020, s. 282.

⁷ Dec. c. Salvatori z 30.01.2019, n. 8; *Brixen*, *A.* 48/2020, Dec. c. Salvatori z 22.05.2020, n. 8.

⁸ *Marquetten.*, *A.* 175/2020, Dec. c. Salvatori z 1.12.2020, n. 6.

⁹ *Posnanien*, *A.* 41/2020, Dec. c. Todisco z 12.05.2020, n. 6-12.

ma wprowadzona do obiegu kanonistycznego ta specyficzna kategoria niedojrzałości dla prawa małżeńskiego? Pytanie to jest tym bardziej zasadne, gdyż jak już nadmieniono, Grzegorz Erlebach skłania się ku tezie, iż ta niedojrzałość jest jedną z postaci niedojrzałości psychoafektywnej. Jak dotąd w literaturze przedmiotu na tę wątpliwość pewnej odpowiedzi udzielił jedynie Giacomo Bertolini, odnosząc tę niedojrzałość z jednej strony do niedojrzałości postmodernistycznej masy, z drugiej zaś wiążąc ją z hołdowaniem hedonizmowi, a także z pewnymi niewłaściwymi modelami uznawanymi przez współczesną psychologię i psychiatrię za normalne, czego przykładem jest ideologia *gender*¹⁰.

Wydaje się, iż rozważania redaktorów wyroków podjęte w uzasadnieniach prawnych wyroków byłyby bezprzedmiotowe, gdyby nie znalazły przełożenia w stosowaniu prawa, a więc w uzasadnieniach faktycznych wyroków. Z przeprowadzonej kwerendy wynika, iż jedynie w sentencjach c. Erlebach taki proces miał miejsce; w pozostałych orzeczeniach bowiem w częściach *in facto* nie znajdujemy bezpośredniego odniesienia do treści występujących w częściach *in iure*. Dlatego w opracowaniu tym uwaga zostanie skoncentrowana jedynie na wyrokach, których ponensem był Grzegorz Erlebach.

1. WYROK C. ERLEBACH Z 9 LUTEGO 2017 ROKU

W wyroku c. Erlebach z 9 lutego 2017 roku wątek niedojrzałości noogennej pojawił się w n. 12–16 części faktycznej. W tym wypadku audytor rotalny krytycznie ustosunkował się do ekspertyz biegłych powołanych w sądach pierwszej i drugiej instancji. Zasadniczy zarzut w odniesieniu do opinii sporządzonej w sądzie pierwszej instancji sprowadził się do tego, że psycholog w ocenie stanu faktycznego abstrahowała od założeń antropologii chrześcijańskiej. Dowodząc, ponens zwrócił uwagę, iż małżonkowie mieli odmienną wizję życia rodzinnego (czego nie wyartykułowała biegła), wyrażającą się w tym, że powód oczekiwał od małżonki pełnienia tradycyjnej roli żony, którą sędzia rotalny określił jako wizję skrajnie tradycyjną; pozwana natomiast hołdowała hedonistycznym, liberalnym ideom wolnościowym¹¹. Odnosząc się

¹⁰ G. BARTOLINI, *Immaturità psico-afettiva e matrimonio sacramento alla prova dell'età postmoderna*, [w:] *Ius et matrimonium III. Temi di diritto matrimoniale e processuale canonico*, red. H. Franceschi, M.A. Ortiz, Roma: EDUSC 2020, s. 107.

¹¹ *Opolien.*, Sent. 31/2017, Dec. c. Erlebach z 9.02.2017, n. 12: „Insuper Perita non adhibuit criteria sanae anthropologiae christianae. Adnotavit, utcumque, discrimen in visione propriae familiae inter partes (‘l’Attore si aspettava dalla Convenuta l’assunzione del ruolo femminile

do zeznań świadków dotyczących postaw kobiety uznał jej projekt życia małżeńskiego za niekompatybilny z antropologią chrześcijańską, w której rolę małżonka postrzega się w kategoriach bycia dla drugiego, co powinno przejawiać się m.in. w odpowiedzialności za współmałżonka¹².

Zdaniem audytora rotalnego biegła, oceniając stan faktyczny, wzięła jedynie pod uwagę aspekt psychologiczny, abstrahując od wymiaru noetycznego. W tym kontekście podkreślił z całym naciskiem, że uwzględnienie tego wymiaru diametralnie zmienia spojrzenie na kwestię niedojrzałości psychoafektywnej, szczególnie z perspektywy ciężkości anomalii¹³.

Również nieprzychylnie sędzia ustosunkował się do drugiej opinii sporządzonej przez biegłą instancji apelacyjnej, powołaną przez sąd katowicki. Co ciekawe, jego narracja rozpoczyna się od kuriozalnego stwierdzenia: „zdumieniem napawa opinia biegłej” (*Stuporem suscitatur votum peritale*). Należy zauważyć, iż w tym wypadku biegła uznała pozwaną za osobę normalną. Stała na stanowisku, iż nie można mówić o jej niezdolności do zawarcia małżeństwa generowanej niedojrzałością. Także i ona, według audytora, w swej ekspertyzie nie uwzględniła aspektu noetycznego. Poza tym, ponens wykazał, że jej konkluzja była niezgodna z aktami procesu. Wskazał też, iż sędziowski turnus drugiej instancji rozstrzygając sprawę opolską bezkrytycznie przyjął opinie obu biegłych¹⁴.

---

estremamente tradizionale, la Convenuta si aspettava più libertà, divertimento e realizzazione di se stessa”), sed recepit solummodo ipsam diversitatem. Hoc tamen erat ponderandum. Optata Actoris, qualificata uti “estremamente tradizionali”, erant enim omnino sana: vir exoptabat matrimonium apertum ad prolem et alia ex parte non negabat possibilitatem exercendi munus a muliere in ambitu professionali; hoc postremum non fuit obiectum alicuius quaestionis. Res autem toto coelo differunt cum agatur de Conventa. Illa enim potissime per modum agendi in vita autonoma coniugali ostendit ante omnia habitum hedonisticum et irrationalem habuit ideam de vita coniugali”.

¹² Tamże: „(...) huiusmodi ideae et modi agendi Conventae incomponibiles erant cum principiis sanae visionis anthropologicae, quae in matrimonio requirit potius autodonationem et responsabilitatem erga coniugem et efformatam unionem, ne dicamus quid de seria adimpletione promissorum matrimonialium, quae in dimensione iuridica respiciunt heic potissime bonum coniugum et servandam fidem”.

¹³ Tamże: „Sola immaturitas psycho-affectiva, intellecta in ambitu mere psychologico, non constituebat iuxta Peritam gravem anomaliam; nihil est heic obiiciendum. Cum autem prae oculis habeatur etiam dimensio *noëtica immaturitatis* psycho-affectivae mulieris conventae, aestimatio gravitatis illius anomaliae certo certius mutat: sine dubio agnoscendum est enim Conventam non solum gravi difficultate sed etiam impossibilitate laboravisse ad sustinendum ante omnia bonum coniugum. Eius modus sese gerendi in autonoma vita matrimoniali habendus non est uti sic et simpliciter fructus pravae voluntatis, sed radices habuit in integre intellecta eius immaturitate psychica, praesente iam tempore nuptiarum, quam ob rem eadem mulier non valuit adimplere nonnullas obligationes essentielles matrimoniales sibi sumptas”.

¹⁴ Tamże, n. 14.

Inaczej miała się rzecz w Rocie Rzymskiej. Redaktor wyroku bowiem podważając ekspertyzy biegłych, w sposób szczególny koncentrując uwagę na sferze noetycznej, uzyskał moralną pewność co do tego, iż niedojrzałość psychoafektywna kobiety nie była lekka, ale ciężka. Dlatego też rotalny skład sędziowski 9 lutego 2017 roku wyrokował *pro nullitatae matrimonii*¹⁵.

Reasumując, z lektury przywołanych relacji biegłych wynika, iż ponens doszedł do przekonania, że autorzy ekspertyz formułowali swoje oceny wyłącznie w oparciu o założenia szkół psychologicznych czy psychiatrycznych, które reprezentowali, bez uwzględniania kryteriów antropologii chrześcijańskiej. Takie zjawisko wystąpiło w sprawie opolskiej. Ponadto obie biegle trybunałów niższego stopnia jurydykcyjnego w swej ocenie ograniczyły się do ścisłych kategorii psychologicznych. W sformułowanych konkluzjach nie stwierdziły w gruncie rzeczy żadnej poważniejszej anomalii pozwanej (dotyczy to zwłaszcza biegłej sądu apelacyjnego). A tymczasem, zdaniem ponensa, zasadnicze źródło jej niedojrzałości psychoafektywnej wynikało z przesłanek, które ogólnie można sprowadzić do antropologicznych: systemu wartości, wizji małżeństwa i rodziny. Nastawienie kobiety do życia było radykalnie hedonistyczne i – co więcej – opierało się na głęboko zakorzenionym fałszu egzystencjalnym, co przejawiało się w tym, iż pozornie była uległa mocno dominującej matce, ale wcale nie podzielała systemu wartości uznawanego przez matkę. W związku z tym, małżeństwo było dla niej jedynie społecznie legitymowanym środkiem do realizacji własnej, niczym nie skrupowanej wolności i chęci „użycia” życia. A więc jej niedojrzałość psychoafektywna dotyczyła wymiaru antropologicznego jej osoby, a nie funkcjonowania psychiki; dotyczyła treści (wartości), nie instrumentu (psychiki).

2. WYROK C. ERLEBACH Z 28 MARCA 2017 ROKU

Problematyka niedojrzałości noogennej wystąpiła także w drugim wyroku c. Erlebach z 28 marca 2017 roku w kolejnej sprawie polskiej – *Cracovien*. W n. 15 uzasadnienia faktycznego, podobnie, jak poprzednio, ponens z deaprobata odniósł się do opinii sporządzonej przez biegłą psycholog. Oceniając zastosowaną przez nią metodologię zauważył, iż w sporządzaniu ekspertyzy z jednej strony nie wzięła ona pod uwagę treści zawartych w aktach sprawy, z drugiej zaś na podstawie przeprowadzonego testu osobowości, utrzymywała, że u pozwanego zarówno przed zawarciem, jak i po zawarciu małżeństwa

¹⁵ Tamże, n. 16.

nie wystąpiła anomalia psychiczna. Odnosząc się do akt sprawy, redaktor wyroku wskazał m.in., iż walor przeprowadzonego testu podważyła powódka, argumentując, iż w psychologii test Murraya, na którym biegła się oparła, postrzegany jest jako test projekcyjny, podobnie jak test Rotschilda. W związku z zaistniałą sytuacją, kobieta zażądała przeprowadzenia nowego testu, czemu sprzeciwiono się w trybunale pierwszej instancji¹⁶. Według audytora, w tym wypadku ta kwestia nie była jednak najważniejsza; w jego opinii, bardziej istotne było to, iż biegła optowała za stanowiskiem pozwanego, abstrahując od oświadczeń powódki oraz zeznań jej świadków. W jego przekonaniu, jej konkluzja nie odpowiadała aktom sprawy¹⁷. Dowodząc sędzia rotalny przywołał twierdzenie patrona powódki, który wskazywał na irracjonalny sposób życia pozwanego¹⁸. Turnus rotalny rozstrzygając sprawę krakowską, uznał, że mężczyzna nie był dotknięty lekką, ale ciężką anomalią wynikającą z niedojrzałości noogennej, przejawiającej się w zachwianiu hierarchii wartości. Poważny charakter anomalii odniesiono do istotnych obowiązków małżeńskich w przedmiocie dobra małżonków, podkreślając, że chociaż mężczyzna pochodził z wysokich warstw społecznych i otrzymał gruntowne wykształcenie, to jednak nie był w stanie nawiązać właściwych relacji małżeńskich z powódką¹⁹. Dnia 28 marca 2017 r. turnus pod przewodnictwem Grzegorza Erlebacha opowiedział się za nieważnością małżeństwa²⁰.

3. WYROK C. ERLEBACH Z 15 STYCZNIA 2019 ROKU

W n. 15 sentencji c. Erlebach z 15 stycznia 2019 roku zwrócono uwagę, iż w sprawie *Romana* wystąpiły poważne problemy z kwestią oceny stanu faktycznego z perspektywy antropologicznej. Ustosunkowując się do postaw mężczyzny, redaktor wyroku podkreślił, że miał on wprawdzie ukształtowany system wartości; trudno go jednak było pogodzić z właściwą wizją małżeń-

¹⁶ *Cracovien.*, Sent. 68/2017, Dec. c. Erlebach z 28.03.2017, n. 15.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, n. 16.

¹⁹ Tamże, n. 17: „Infrascripti tamen aliter censent. Acta causae satis enim ostendunt non solum aliquam levitatem Conventi, sed seriam anomaliam ordinis psychici, cuius praecipua elementa fuse sunt supra relata, una cum immaturitate noogena, respiciente scilicet ad hierarchiam valorum, quae complet imaginem viri conventi. Gravitas huius causae aestimanda est relate ad obligationes matrimonii essentielles, praesertim ad bonum coniugum, et revera agitur de anomalia gravi. Etsi Conventus provenit ex alto coetu sociali et optimam adquisivit condicionem in ambitu scientifico, nihilominus capax non fuit in praxim ducendi relationem vere coniugalem cum Actrice”.

²⁰ Tamże.

stwa, wyrażającą się m.in. w oblatywanej miłości małżonków. Dlatego audytor rotalny wyraził pogląd, iż w tym wypadku należałoby mówić o niedojrzałości noogennej, mieszczącej się w szerokim obszarze koncepcji niedojrzałości psychoafektywnej. W jego przekonaniu, wynikała ona z przeświadczenia mężczyzny, iż spełnianie się w pracy zawodowej jest wartością nadrzędną, której należy podporządkować rodzinę. W efekcie, życie małżeńskie traktował on instrumentalnie dla realizacji osobistych, egoistycznych celów zawodowych²¹.

Należy dodać, iż w omawianym orzeczeniu problem niedojrzałości noogennej pojawia się także w odniesieniu ponensa do ekspertyz biegłych. W prezentowanej sprawie dwóch biegłych stało na stanowisku, iż mężczyzna wykazywał niedojrzałość psychoafektywną; trzeci, prywatny powołany przez kobietę nie podzielał tych opinii, utrzymując, iż był on dojrzały do zawarcia małżeństwa. Do tej ostatniej opinii audytor rotalny ustosunkował się krytycznie. Jego zdaniem, w pierwszej kolejności różnice zdań biegłych wynikały z odmiennej interpretacji danych diagnostycznych. Poza tym, pewne zastrzeżenia budziła także ocena zmian osobowościowych mężczyzny. Uznał, iż biegła w sporządzaniu ekspertyzy nie wzięła pod uwagę pewnych elementów, istotnych według prof. Cristiano Barbieriego, które oddziaływały na kształtowanie się osobowości, jakim był wpływ babki na kształtowanie systemu wartości w młodości. Jego zdaniem, w ocenie pominęła ona tę tak ważką determinantę osobowości w sferze noogennej²². Takie podejście znalazło przełożenie w fakcie, że biegła skupiła uwagę przede wszystkim na

²¹ *Romana*, A. 4/2019, Dec. c. Erlebach z 15.01.2019, n. 15: „Hoc in contextu ponitur subtilis quaestio aestimativa in ordine anthropologico. Cum vir actor radicatum habuerit systema valorum, quae difficillime erant componenda cum recta visione matrimonii, comprehendente amorem oblativum et relationem coniugalem paritariam, sermo fieri potest de aliqua eius immaturitate noogena, pertinente ad magis amplam conceptionem immaturitatis psycho-affectivae. Ad omne dubium tollendum, liceat Nobis sublineare: immaturitas noogena hoc in casu non scaturit ex itineribus viri causa muneris exerciti, sed ex consideratione “realizationis” professionalis uti valoris principalis et quidem prae familia, immo, vir querebat sibi hunc in finem familiam instrumentaliter subordinare”.

²² Tamże, n. 21: „Nihil mirum quod prof. Barbieri et doct. Rago alia methodo rettulerunt anamnesim Actoris (primus ope citationum, secunda modo potius discursivo), legitima est etiam intra certos limites electio elementorum referendorum in peritia, ast mirum est quod quaedam elementa relata a prof. Barbieri, quae erant magni momenti pro evolutione personalitatis viri actoris, omnino sunt praetermissa in peritia doct. Rago – hoc respicit exempli gratia influxum ex parte aviae (cf. *supra*, n. 11), rationes quae duxerunt ad habitum competitivum d.ni Roberti iam in sua pueritia et in iuventute, et pondus tributum “realizationi” professionali. Dictae omissiones constituunt evidenter gravem defectum, quia hoc modo Perita privata amovit potiore rationem personalitatis viri, determinantem eius anomaliam sub aspectu noogeno, seu valorum qui radicati erant in viro, quos ille persequatur et quidem cum aliqua necessitudine interna”.

czasie bezpośrednio poprzedzającym zawarcie małżeństwa, kładąc nacisk na pragnienie realizacji samego siebie, co znalazło wyraz w kluczowej dla mężczyzny decyzji, jaką było zawarcie małżeństwa w celu własnej samorealizacji²³.

Oprócz tego – jego zdaniem – biegła niewłaściwie oceniła fakty, argumentując, iż do czasu narodzenia dziecka pożycie małżonków przebiegało bezkonfliktowo; po tym wydarzeniu, w jej opinii, mężczyzna szukał samorealizacji w pracy zawodowej, podporządkowując temu celowi życie rodzinne. *De facto* wyglądało to zupełnie inaczej, gdyż dla pozwanego od samego początku zawarcia związku samorealizacja w pracy zawodowej była uznawana za pryncypium²⁴. Zauważył też, iż w ekspertyzie tej da się zauważyć pewną rozbieżność między zdaniem wstępnymi, w których biegła wyeksponowała niektóre wypowiedzi świadków wskazujące na rzekomą niedojrzałość noogenną a oceną psychologiczną osobowości, w której elementy te wystąpiły jedynie śladowo²⁵. Zdaniem sędziego, nie wiadomo dlaczego biegła uznała, że elementów noogennych nie należy wiązać z obszarem niedojrzałości psychoafektywnej, ale ze sferą właściwej wolności decyzyjnej²⁶. Z tych powodów ponens podważył wartość dowodową tej ekspertyzy²⁷.

ZAKOŃCZENIE

W badanych wyrokach z reguły głównym problemem stało się negatywne odniesienie ponensa do ekspertyz sporządzonych w trybunałach niższych instancji. Główny zarzut dotyczył nieuwzględnienia w opiniowaniu założeń antropologii chrześcijańskiej (wyroki c. Erlebach z 9 lutego 2017 roku oraz z 15 stycznia 2019 roku). Podejmując ten wątek należy zauważyć, iż pro-

---

²³ Tamże.

²⁴ Tamże: „Haec restitutio constituit tamen gravem eversionem factorum, quasi solummodo ob deficientem attentionem ex parte mulieris post natiuitatem filii, vir confugisset in activitatem professionalem intuitu consequendae gratificationis, dum ex supra relatis declarationibus clare patet quod pro Actore inde ab initio s.d. “realizatio” professionalis constituebat valorem principalem! Insuper, si stemus ad interpretationem doct. Rago, ea ne umbram quidem manifestavit dubii, nonne viri effugium, cuius gratia «egli trova gratificazione nella realizzazione professionale», constituat mechanismum proprium personalitatis narcissisticae Actoris, pluries definiti uti „ego-centricio [...] *leader* [...] ambizioso»”.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże: „Nescimus utrum doct. Rago praetermiserit elementa immaturitatis noogenae uti – iuxta eam – pertinentis non ad ambitum immaturitatis psycho-affectivae sed ad sphaeram legitimae libertatis decisionalis [...]”.

²⁷ Tamże.

blem waloru pryncypiów antropologicznych w sposób szczególny został wyeksponowany w przemówieniach papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej z 5 lutego 1987 roku²⁸ oraz 25 stycznia 1988 roku²⁹. W związku z tym, rodzi się pytanie: Jak te założenia antropologiczne rzutują na jakość procesu? Patrząc na ten problem z perspektywy biegłego w pierwszej kolejności należy stwierdzić, iż w ocenie niezdolności do zawarcia małżeństwa z jednej strony nie może on optować za wizją deterministyczną, z drugiej zaś – nie powinien negować zdolności podmiotu do podjęcia decyzji autonomicznych. Należy dodać, iż podnoszony w kanonistyce problem wynika z faktu, że w poszczególnych kierunkach psychologicznych bazuje się na różnych założeniach antropologicznych, zazwyczaj doktrynalnie odległych od chrześcijańskich pryncypiów antropologicznych³⁰. Według Antoniego Stankiewicza, z aspektu metodologicznego, w tych dziedzinach wiedzy panuje nieład konceptualny³¹. W związku z tym, osobista wiara biegłego, w tym jej praktykowanie z natury rzeczy, rzutuje na ocenę stanu faktycznego sprawy³². Z kolei w sensie przedmiotowym badania uwzględniające aspekt antropologiczny, polegają na podejściu do badanego nie jako jednostki postrzeganej w sposób naturalistyczny, lecz jako jednostki egzystencjalnie szczególnej i jedynej. Taka opcja domaga się nie tylko uwzględnienia w ocenie jej zachowań, ale także jej systemu wartości, wewnętrznej historii jej życia, czy też planów życiowych³³. Eduardo Algerii w namyśle nad kryterium formalnym badań założeń antropologicznych podkreślił, iż w ocenie niezwykle istotne jest jakim wartościami lub postawom hołdowała osoba w określonym stadium rozwoju.

²⁸ JOANNES PAULUS II, *Allocutio – 5.02.1987*, AAS 79(1987), s. 1453-1459.

²⁹ JOANNES PAULUS II, *Allocutio – 25.01.1988*, AAS 80(1987), s. 1178-1185. Szerzej na temat założeń antropologii chrześcijańskiej zob. L. Rulla, *Antropologia della vocazione cristiana*, Bologna: Piemme 1985; G. Dzierżon, *Recepcja osiągnięć psychologii u psychiatrii w prawie małżeńskim*, „Prawo Kanoniczne” 2011, nr 1–2, s. 176-179.

³⁰ V. CONTI, *Psicologia moderna e visione antropologica: sfide aperte*, [w:] *Matrimonio e Antropologia. Un orizzonte per il processo canonico. Atta della Giornata Canonistica Interdisciplinare*, red. P. Gherii, Roma: Lateran University Press 2019, s. 205.

³¹ A. STANKIEWICZ, *Breve nota sulla legittimità dell'applicazione della scienza psichiatrica e psicologica nelle causa di nullità per incapacità psichica nell'accezione giurisprudenziale*, „Periodica” 1996 nr 1, s. 73-74.

³² L. MUSSELLI, *La dimensione normativa dell'antropologia cristiana*, [w:] *Antropologia cristiana e medicina canonistica*, red. C. Barbieri, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2016, s. 154.

³³ B. CALLIERI, C. BARBIERI, *Contributi antropo-fenomenologici alla medicina canonistica*, [w:] *Antropologia cristiana e medicina canonistica*, red. C. Barbieri, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2016, s. 164.

Oznacza to zatem, że obiektem badania powinien być przedmiot materialny dojrzałości³⁴.

W wyrokach c. Erelebach, ponens krytycznie odnosząc się do niektórych ekspertyz biegłych wykazał, iż pominięto w nich aspektu noetyczny. Stało się tak, ponieważ biegli bazowali wyłącznie na założeniach antropologicznych szkół z których się wywodzili.

Nie ulega wątpliwości, iż ludzki rozwój moralny powstaje w ścisłym związku z oddziaływaniem innych osób, przykładem czego mogą być rodzice w sferze edukacyjnej, czy małżonek w związku małżeńskim³⁵. Dlatego też w ocenie osoby, nie można abstrahować od jej idei życiowych³⁶. Należy zgodzić się z opinią wyrażoną przez Giorgio Zannoniego, iż właściwy dialog między biegłym a sędzią, a taki powinien mieć miejsce w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa, może jedynie wystąpić, jeśli obaj podzielają wspólne założenia antropologiczne³⁷. Należy zauważyć, iż taka sytuacja nie miała miejsca w analizowanych sentencjach c. Erlebach. Dlatego też ponens podważył walor niektórych ekspertyz. Głównie z tego powodu orzekanie w Rocie Rzymskiej poszło w innym kierunku, aniżeli w trybunałach niższego stopnia jurysdykcyjnego.

Nieco inny charakter ma argumentacja zawarta w wyroku c. Erlebach z 28 marca 2017 roku. W sprawie krakowskiej redaktor zakwestionował zastosowane przez biegłą metody. Jego główny zarzut sprawdził do tezy, iż biegła w sposób niewłaściwy odniosła się do akt sprawy, nie uwzględniając wymiaru noetycznego, który w oświadczeniu powódki i zeznaniach świadków przejawiał się w wypaczeniu systemu wartości występującego u strony procesu.

Odnosząc się do problematyki ujętej w tytule opracowania, należy podkreślić, iż wprowadzenie do obiegu kanonistycznego nowego terminu, jakim jest niedojrzałość noogenna, nie ma jedynie charakteru teoretycznego (dla judykatury rotalnej taki namysł nad tym fenomenem byłby przecież bezprzedmiotowy). Z przeprowadzonych analiz wynika, iż ta specyficzna postać niedojrzałości ma istotne znaczenie w stosowaniu prawa, co znalazło odzwierciedlenie w uzasadnieniach faktycznych wyroków c. Erelebach. Uwzględnienie bowiem w ocenie tego wymiaru, w porównaniu do procedowania w są-

---

³⁴ E. ALGERI, *Approci psicologici allo sviluppo morale della persona. Criteri della valutazione*, [w:] *Matrimonio e Antropologia. Un orizzonte per il processo canonico. Atta della Gioranta Canonistica Interdisciplinare*, red. P. Gherii, Roma: Lateran University Press 2019, s. 223.

³⁵ Tamże, s. 236.

³⁶ Tamże, s. 237.

³⁷ G. ZANONNI, *Evento coniugale e certezza morale del giudice*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2015, s. 72.

dach niższej instancji, diametralnie zmieniło sposób dowodzenia turnusów rotalnych, co efekcie skutkowało tym, że rozstrzygnięcia rotalne były odmienne od rozstrzygnięć trybunałów niższego stopnia jurysdykcyjnego; we wszystkich sprawach wyrokowano za nieważnością małżeństwa.

Należy podkreślić, iż poruszona w artykule tematyka ma charakter rozwojowy. Stąd też treści zawarte w tym opracowaniu mają charakter przyczynkowy. Pojęcie niedojrzałość noogenna jak dotąd pojawiło się jedynie w kilku niepublikowanych orzeczeniach. Obecnie w jurysprudencji rotalnej nie ma ono jeszcze trwałej konsystencji. Taki stan wynika z faktu, iż proces dostosowania tego terminu funkcjonującego w psychologii czy psychiatrii do pryncypiów kanonistycznych w przedmiocie niezdolności konsensualnej nie jest zakończony.

PIŚMIENNICTWO

- ALGERI Edoardo: *Approci psicologici allo sviluppo morale della persona. Criteri della valutazione*, [w:] *Matrimonio e Antropologia. Un orizzonte per il processo canonico. Atta della Giornata Canonistica Interdisciplinare*, red. Paolo Gherii, Roma: Lateran University Press 2019, s. 219-237.
- BARTOLINI Giacomo: *Immaturità psico-afettiva e matrimonio sacramento alla prova dell'età post-moderna*, [w:] *Ius et matrimonium III. Temi di diritto matrimoniale e processuale canonico*, red. Hector Franceschi, Miguel. A. Ortiz, Roma: EDUSC 2020, s. 69-117.
- CALLIERI Bruno, Barbieri Cristiano: *Contributi antropo-fenomenologici alla medicina canonistica*, [w:] *Antropologia cristiana e medicina canonistica*, red. Cristiano Barbieri, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2016, s. 163-173.
- CONTI Vittorio: *Psicologia moderna e visione antropologica: sfide aperte*, [w:] *Matrimonio e Antropologia. Un orizzonte per il processo canonico. Atta della Giornata Canonistica Interdisciplinare*, red. Paolo Gherii, Roma: Lateran University Press 2019, s. 183-206.
- DZIERŻON Ginter: *Recepcja osiągnięć psychologii u psychiatrii w prawie małżeńskim*, „Prawo Kanoniczne” 2011, nr 1-2, s. 175-190.
- ERLEBACH Grzegorz: *Algunas notas sobre el concepto de inmadurez noógena*, „Ius Communio” 2020, nr 8, s. 265-291.
- MUSSELLI Luciano: *La dimensione normativa dell'antropologia cristiana*, [w:] *Antropologia cristiana e medicina canonistica*, red. Cristiano Barbieri, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2016, s. 151-161.
- RULLA Luigi: *Antropologia della vocazione cristiana*, Bologna: Piemme 1985.
- STANKIEWICZ Antoni: *Breve nota sulla legittimità dell'applicazione della scienza psichiatrica e psicologica nelle causa di nullità per incapacità psichica nell'accezione giurisprudenziale*, „Periodica” 1996 nr 1, s. 67-81.
- ZANONNI Giorgio: *Evento coniugale e certezza morale del giudice*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2015.

WALOR PROCESOWY KATEGORII NIEDOJRZAŁOŚĆ NOOGENNA
W ORZECZNICTWIE ROTALNYM

S t r e s z c z e n i e

W zaprezentowanym opracowaniu Autor podjął namysł nad znaczeniem procesowym nowego terminu, jakim jest niedojrzałość noogenna, który pojawił się – jak dotąd – jedynie w siedmiu nieopublikowanych wyrokach rotalnych. Wykazał, iż ta kategoria ma nie tylko znaczenie teoretyczne, ale przede wszystkim jest istotna w stosowaniu prawa. Badając motywy faktyczne trzech wyroków c. Erlebach dowiódł, iż uwzględnienie w wyrokach rotalnych wymiaru noetycznego w dowodzeniu sprawiło, iż orzekania Trybunału Roty Rzymskiej było odmienne od orzekania trybunałów niższego stopnia jurysdykcyjnego. Według Autora, poruszona w opracowaniu tematyka ma charakter rozwojowy. Obecnie bowiem w judykaturze termin niedojrzałość noogenna w nie ma jeszcze trwałej konsystencji. Stąd też w zaprezentowane opracowanie ma charakter przyczynkowy.

Słowa kluczowe: niedojrzałość noogenna; niedojrzałość psychoafektywna; niezdolność konsensualna; małżeństwo kanoniczne.